

Rogers a teorie chaosu: Byl Carl Rogers prvním chaologem na poli psychoterapie?

Jen na okraj: **teorie chaosu** je populární označení pro interdisciplinární zkoumání všech dynamických (tj. proměnlivých) systémů, popisovaných jako **nelineární**: jednotlivé faktory, určující jejich chování, jsou na sobě vzájemně závislé. Při změně jednoho z nich se nestejně mění i všechny ostatní. To v základě takových systémů vytváří přirozenou **nestabilitu**; takové systémy se nikdy nenacházejí v neměnném, rovnovážném stavu, který by nepodléhal fluktuacím (výchylkám) – a pokud ano, nejde již o „živý“ dynamický systém. Jejich podstatnou vlastností je tedy neustálý pohyb, proměna, vývoj, včetně vznikání a zánikání.

Nelineárním dynamickým systémem pro nás může být klient, terapeut a jejich terapeutický vztah, terapeutická skupina, také rodina, partnerská dyáda či jedinec ve své bio-psycho-socio-spirituální jednotě. Teorie chaosu se pokouší zachytit, popsat a předvídat **vývojové trajektorie** takovýchto systémů (tj. jak se systém vyvíjí a proměňuje), bez ohledu na konkrétní vědní obor, do jehož předmětu zkoumaný systém náleží. Je lhostejné, zda se zabýváte planetárním ekosystémem, oscilacemi srdečních rytmů, pohybem akcií na New Yorkské burze či snoubeneckým vztahem. Metody teorie chaosu, její pojmy, způsoby grafických zobrazení i nástroje k předvídaní jsou „transscienciální“, použitelné napříč spektrem vědních disciplín.

Vědci ve službách teorie chaosu se nazývají „chaologové“ či „chaotisté“ (neplést s chaotiky!) a slovo „chaos“ v nich místo pocitu panické úzkosti vyvolává spíše extatické vibrace. Vrátime-li se po tomto mírně sofistikovaném úvodu na začátek, můžeme se ptát: mohl být Carl Rogers, zakladatel „na klienta zaměřeného přístupu“ v psychoterapii, skutečně prvním chaologem mezi psychoterapeuty? Abychom mohli najít přijatelnou odpověď na naši otázku, použijme pro srovnání několik myšlenek a názorů z Rogersových „vizionářských“ knih. Každou z vybraných (a volně citovaných) Rogersových tezí zkusme porovnat s formulacemi teorie chaosu.

I. *„Bytí je proces, proud neustále se proměňujícího prožívání různých pocitů.“*
(Novodobá fyzika, kosmologie, biologie i soudobá teorie vědy přijímají evoluční princip chápání reality: veškerá námi poznávaná a zkoumaná skutečnost existuje v neustálé proměně, v procesu vzniku, trvání a zániku. Tento postoj ilustrují např. „tanec elektronů“, Big Bang, evoluční skoky, střídání paradigmat apod.)

II. *„Struktura neurčuje prožívání, ale sama se z prožívání vynořuje.“*
(Vznik tvarů a struktur z chaosu, během procesu vývoje a plynutí.)

III. *„Mé prožívání příštího okamžiku závisí na prožívání tohoto okamžiku, proto ho nelze dopředu předpovědět. Mohu odhadnout pouze celkové ladění organismu.“*
(Citlivá závislost na počátečních podmínkách díky nelineární závislosti všech faktorů. Nepředpověditelnost v jednotlivostech, pouze v celku – v podobě traktoru.)

IV. *„Důvěra ve vlastní organismus, své prožívání, cítění, vlastní vnitřní řídicí proces.“*
(Systém je sebeřídící na základě vnitřních procesů, řád vzniká autonomně z chaosu.)

V. *„Vývoj od rigidity k proudění přes různé vývojové stupně a oscilace.“*
(Vývoj systému prochází oscilacemi na základě aktuální zpětné vazby, pozitivní či negativní, a stavu řídicích parametrů.)

VI. *„Organizmus funguje jako celek, komplexně, jedinec prožívá a je řízen celkem svého organismu, celkem svého vědomí.“*

(Individuum = systém, v němž fungují všechny části v souvislosti s celkem.)

VII. *„Jednání člověka je zcela determinované, ale nepředpověditelné, protože se může rozhodovat svobodně podle dané situace tak, jak ji právě prožívá.“*

(Determinismus vývoje systému, nemožnost předpovědi konkrétních událostí, pouze celkového tvaru vývojové trajektorie systému.)

Na tomto místě se zdá zřejmé, že Rogersovo uvažování o individu, jeho duševním životě a **přirozeném směřování k větší spontaneitě** (publikované v jeho člancích a knihách převážně v padesátých letech 20. století) je velmi blízké pohledu chaologů na „bytí“ světa, do něhož se rodíme. Vzájemná provázanost všech jeho složek, jejich přirozený pohyb a proměna, interakce, vznikání nových dočasných struktur v erupcích rozpadu těch předchozích, spontánní procesy, udržující život na hranici mezi nezvladatelným chaosem a mrtvolnou stagnací – to je obraz, odpovídající „**chaotickému paradigmatu**“ v závěru XX. století.

I když se aplikace nelineárních modelů dynamických systémů z teorie chaosu prosazují v psychologických disciplínách jen zvolna (také díky matematické neznalosti psychologů), je dobré vědět, že v základech psychoterapie už chaotické paradigma dávno leží. Otevřenou otázkou do budoucna zůstává, jak toto paradigma dále ve vědách o člověku využít k prospěchu našich klientů a k růstu naší terapeutické profesionality.

Zbyšek Mohaupt, září 1999